

Renāte SILIŅA-PINĶE

LU Latviešu valodas institūts

VĒLREIZ PAR 17. GADSIMTA LATVIEŠU PERSONVĀRDU ALONOMIEM*Revisiting allonomes of Latvian personal names of the 17th century

Anotācija. Rakstā tiek analizēts vēsturisko personvārdu pētniecībā aktuāls, bet latviešu onomastikā maz skarts teorētiskais jautājums un tā praktiskā pielietojuma iespējas. Raksta mērķis ir aktualizēt termina *alonomi* lietojumu latviešu vēsturiskajā onomastikā un apbēt tā lietojumu, sinhroni izvērtējot latviešu personvārdus izvēlētos 17. gadsimta pirmās puses avotos. Kopumā tika apzinātas 67 alonomu grupas, no kurām plašākajās aptverti pat vairāk nekā 15 alonomi. Rakstības ziņā daudzveidīgajās alonomu rindās vērojama agrīnās jaunaugšvācu valodas nekonsekventās rakstības un tekstu autoriem zināmā vācu personvārdu klāsta sadursme ar zemnieku latviešu valodā sniegto informāciju, kas kopā rada savdabīgu vāciski-latvisku mistru ar izteiktu vācu valodas dominanci. Visi dati kopumā ļauj izdarīt secinājumus par latviešu personvārdu daudzveidīgo pieraksta formu savstarpējo saistību 17. gadsimta pirmās puses avotos agrīnajā jaunaugšvācu valodā. Tie palīdz izšķirties par personvārdu formu apvienošanu vai dalīšanu, domājot par tālāku 17. gadsimta latviešu personvārdu lingvistisku un kultūrvēsturisku analīzi. Ar augstu ticamības pakāpi varētu būt alonomi, kas fiksēti viena avota ietvaros, vēlams, vairākas reizes. Savukārt dažādu avotu alonomi, īpaši, ja tie ir unikāli gadījumi, ir jāvērtē piesardzīgi. Kā vērtīgi atradumi ir izceļama latviskoto formu sasaiste ar atbilstošajiem vācu personvārdiem, piemēram, *Laurentz = Lauring*, *Gert = Jerkis*, *Clauß = Clawing* vai *Arendt = Arinß* u. c. Analīze rezultējās arī ar secinājumu, ka nekonsekventās 17. gadsimta vācu rakstības ietekmi uz personvārdu pierakstu jāanalizē pirms alonomu apzināšanas. Proti, jāapkopo dažādi personvārdu rakstības varianti, ko iespējams interpretēt kā viena vārda alogrāfus. Šāda pieeja ļautu samazināt alonomu skaitu un vienlaikus fokusēties uz to būtiskākajām atšķirībām. Nobeigumā ieskicēti arī analīzes gaitā atklātie problemātiskie gadījumi un ar tiem saistītie tālākie vēlāmie analīzes virzieni.

Atslēgvārdi: latviešu valoda; antroponīmi; Vidzeme; alonomi; zviedru arklu revīzija; 17. gadsimts.

* Raksts sagatavots ar Valsts pētījumu programmas „Letonika latviskas un eiropēiskas sabiedrības attīstībai” projekta „Latviešu valodas daudzveidība laikā un telpā” (Nr. VPP-LETONIKA-2021/4-0003) atbalstu.

Abstract. The article analyses a topical and infrequent theoretical issue in the historical study of personal names in Latvian onomastics, and the possibilities of practical application. The article aims at actualising the term *allonome* in Latvian historical onomastics and appropiating its usage by synchronously evaluating Latvian personal names in the sources of the first half of the 17th century. 67 groups of allonomes were identified altogether, the biggest of which include even more than 15 allonomes. The allonomic chains diverse in spelling are characteristic of inconsistent Early New High German spelling, and they exhibit a clash of the information submitted by Latvian peasants with the established range of German personal names known by the authors of the texts, which creates a German-Latvian mixture with the dominant German language. All the data lead to conclusions about the connection of diverse spelling forms of Latvian personal names to the sources in the Early New High German. They help either unify or divide forms of personal names thus inducing a further cultural and historical analysis of Latvian personal names in the 17th century. Allonomes identified in the framework of a single source, preferably several times, have a higher degree of plausibility. However, particularly unique cases of allonomes in the sources should be evaluated with caution. Valuable findings include the connection of Latvianised forms to the corresponding German personal names, for example, *Laurentz* = *Lauring*, *Gert* = *Jerki*, *Clauß* = *Clawing* or *Arendt* = *Arinß*, etc. The analysis results in a conclusion that the influence of the spelling of the 17th century German in the records of personal names should be analysed before identifying allonomes; namely, spelling variants should be collected and interpreted as allographs of a single name. Such an approach would permit the reduction of the number of allonomes and help focus on crucial differences. The conclusions also highlight problematic cases in the analysis and provide tentative suggestions for further future research.

Keywords: Latvian; anthroponyms; Vidzeme; allonomes; Swedish plough audit; 17th century.

1. Ievads

Rakstā tiek analizēts vēsturisko personvārdu pētniecībā aktuāls, bet latviešu onomastikā maz skarts teorētisks jautājums un tā praktiskā pielietojuma iespējas. Raksta **mērķis** ir aktualizēt termina *alonom*s lietojumu latviešu vēsturiskajā onomastikā un aprobēt tā lietojumu, sinhroni izvērtējot latviešu personvārdus¹ izvēlētos 17. gadsimta pirmās puses avotos. Lai to īstenotu, sākmā īsi tiek skaidrots termina *alonom*s lietojums vēsturiskajā

¹ Rakstā termins *personvārds* tiek lietots mūsdienu *priekšvārda* nozīmē, jo tas 17. gadsimtā bija zemnieka vienīgais personvārds. Otrs vārds, kas tiek izmantots identifikācijā, ir zemnieku sētas nosaukums (mājvārds).

antroponomastikā, pēc tam aprakstīti pētījumā izmantotie 17. gadsimta avoti, kā arī raksturoti un sistematizēti tajos sastopamie personvārdu alonomi. Tam seko iegūto datu interpretācija un secinājumi, kā arī ieskats tālākās pētniecības iespējās.

2. Par terminu *alonom*s vēsturiskajā antroponomastikā

Vācu vēsturiskajā antroponomastikā jau gandrīz pusgadsimtu lietotais termins *alonom*s latviešu onomastikā joprojām ir maz zināms, tāpēc nepieciešams sniegt tā definīciju un lietojuma skaidrojumu.² Par *alonomiem* sauc reāli fiksētas atšķirīgas personvārdu formas, kas ir saistītas ar vienu referentu (!), t. i., ir attiecinātas uz vienu un to pašu personu. Savukārt abstraktais jēdziens, ar kuru visas šīs formas tiek saistītas un kas tās apvieno, tiek dēvēts par *nomēmu*. Par to jau 1977. gadā rakstījis vācu onomasts Folkers Kolheims (*Volker Kohlheim*), saistībā ar vēsturiskas personvārdu sistēmas iekšēju sistēmisku analīzi, “kuras rezultātā realizētās vārdu formas, kas piederīgas vieliskajai pasaulei un kuru apzīmēšanai tiek piedāvāts termins *alonom*s, tiek pakārtotas *nomēmām*, kas apzīmē abstraktu, vispārinātu jēdzienu. Dažādu alonomu pakārtošana *nomēmām* notiek, pamatojoties uz kopīgu referentu, un, ja tas nav iespējams, uz vārdu variantu struktūras analīzi.”³ (Kohlheim 1977a, 523–524). Pētot senāku laikaposmu avotus, ir pieejamas tikai rakstiski realizētās vārdu formas, kuras, ja to saistība ar vienu referentu ir pierādāma, ir iespējams analizēt kā vienas abstraktas *nomēmas* alonomus, t. i., kā savstarpēji sinhroni sistēmiski (nevis tikai etimoloģiski) saistītas vārdu formas – “[Kad] personvārdi ir savstarpēji aizvietojami, ir jābūt kādai abstraktai vienībai, kas konkrētās cilvēku grupas kompetentiem runātājiem, ļauj šīs dažādās vārdu formas atpazīt kā funkcionāli identas. Šī abstraktā vienība – *nomēma* – ļauj sistēmai pastāvēt. (..) Pētnieka uzdevums ir ar konteksta, ar rakstiski fiksēto alonomu izplatības palīdzību nonākt pie sistēmiskas alonomu klasifikācijas, lai rezultātā izveidotu *nomēmu* sarakstu.” (Kohlheim, Hengst 2004, 18, 20).

² Par šī termina rašanās vēsturi un tā atšķirību no termina *aloni*ms, kas iekļauts Starptautiskās onomastisko zinātņu padomes terminu datubāzē (<https://icosweb.net/publications/onomastic-terminology/>) un “Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā” skat. Siliņa-Piņķe (2013, 218–219). Plašāk par terminiem *alonom*s un *nomēma* bez rakstā citētajiem darbiem skat. arī Kohlheim (2013), kur atspoguļota arī atšķirīga šo terminu interpretācija.

³ Šeit un turpmāk raksta autore izcēlumam un tulkojumam no vācu valodas.

Rakstiski realizēto vārdu formu analīze ir produktīva un salīdzinoši viegla, ja avotā vai avotu grupā personas tiek pieminētas atkārtoti un to identitāte ir pierādāma vai nu ar uzvārdiem, kādiem citiem blakusvārdiem, profesijām, vai vismaz kontekstuāli. Šāda analīze ļauj apjaust pašu šo vārdu lietotāju (to īpašnieku un/vai pierakstītāju) personvārdu sistēmas izpratni, tai skaitā dažādu personvārdu formu savstarpēju aizvietojamību. Šajā ziņā viduslaiku pilsētu saimniecības grāmatas, ko savos pētījumos izmantojis gan F. Kolheims, gan Renāte Siliņa-Piņķe, ir pateicīgs izpētes avots.⁴ Savukārt alonomu un nomēmu analīzes principu pielietošana attiecībā uz 17. gadsimta latviešu personvārdiem izrādījās izaicinājums ar daudziem zemūdens akmeņiem. Motivācija šāda pētījuma veikšanai radās, kad, paralēli analizētajam pamatavotam – 1638. gada zviedru arklu revīzijai Vidzemē, tika apzināti citi mazāki tā paša laika avoti, kuru areāli daļēji pārklājās ar arklu revīzijas areālu, un tādejādi ļāva salīdzināt dažādu dokumentu personvārdu informāciju.

3. Izmantotie avoti

Pētījumā ir izmantoti pieci avoti. Pamatavots ir Edgara Dunsdorfa publicētā Vidzemes 1638. gada zviedru arklu revīzija.⁵ Rakstā ir izmantoti ceturtās un devītās revīzijas komisijas dati (no kopumā desmit komisijām), proti, no Cēsu, Mujānu, Valmieras, Burtnieku, Trikātas un Raunas pilsnovadu muižām (4. komisija) un no Kokneses, Bērzaunes un Cescvaines pilsnovadu muižām (9. komisija) (Dunsdorfs 1940, 451–684; Dunsdorfs 1941, 995–1228), jo ar šo revīzijas komisiju darbības areāliem pārklājas papildavotu dati. Četri papildavoti, kas tika salīdzināti ar atbilstošajām vietām revīzijas tekstā, ir:

- 1) 1638. gada revīzijas teksta rokraksta fragments Latvijas Valsts vēstures arhīvā, kas aptver visu devītās komisijas darbības areālu (LVVA);
- 2) Zviedrijas valsts kanclera Aksela Uksenšērnas (*Axel Oxenstierna*) Vidzemes muižu 1638. gada vaku protokoli no Cēsīm, Valmieras, Mujāņiem, Burtniekiem un Trikātas, kas aptver gandrīz visu zviedru arklu revīzijas ceturtās komisijas darbības areālu (Dunsdorfs 1940, CCLI–CCCIII);
- 3) Kokneses muižas 1637. gada vaku grāmata, kas aptver daļu no devītās komisijas darbības areāla (Dunsdorfs 1941, CDLXIII–CDLXVII);

⁴ Sal., piemēram, Kohlheim (1977b), Siliņa-Piņķe (2014c).

⁵ Vairāk par avotu un tā onomastisko materiālu skat., piemēram, Dunsdorfs (1938; 1940; 1941), Siliņa-Piņķe (2014a; 2014b).

4) 1634. gada Zutānu pagasta saraksts (*Suttan Pagast Im KakenHaußschen*), kas arī aptver daļu no devītās komisijas darbības areāla (Dunsdorfs 1941, CDLXII). Salīdzinot tā vietvārdu materiālu ar vietvārdiem revīzijā un Kokneses muižas vaku grāmatā, tas tika identificēts kā Vecbeberu muiža.

Visi avoti ir sarakstīti agrīnajā jaunaugšvācu valodā. Kopumā šajos dokumentos ir izdevies atrast vairāk nekā 500 personu atbildes ar vairāk vai mazāk atšķirīgu vārdu pierakstu, t. i., alonomus. Liela daļa apzināto konkrēto alonomu gadījumu ir fiksēta vairākkārt, dažādiem autoriem, dažādos avotos, un tādējādi palielina to ticamību. Turpmāk alonomi ir raksturoti pa avotu grupām, sākot ar pamatavotā sastopamajiem (4.1.), tad salīdzinot viena avota dažādus eksemplārus (4.2.) un visbeidzot salīdzinot datus pamatavotā un atšķirīgajos papildavotos (4.3.).

4. Alonomi avotos

4.1. Alonomi revīzijas tekstā

1638. gada zviedru arklu revīzijas tekstā alonomi ir reti sastopami, jo katrs zemnieks parasti ir minēts tikai vienu reizi. Tomēr ir nedaudzi gadījumi, kad zemnieku vārdi tekstā pierakstīti atkārtoti. Pirmkārt tie ir vagari, kas pieminēti muižas revīzijas ievadtekstā un pēc tam atkārtoti kā sētas saimnieki. Piemēram, Cēsu pilsmuižas vagars – *Starost Matties Jaube* (Dunsdorfs 1940, 454) – revidējot ir pierakstīts kā *Jaube Matz Kubias* (Dunsdorfs 1940, 455). Ir sastopami arī gadījumi, kad revidenti, pierakstot kādu zemnieku, atzīmē, ka viņa klausas un nodevas ir tādas pašas kā kādam no iepriekš minētajiem zemniekiem. Piemēram, devītās komisijas tekstā minētais zemnieks *Willam Löpingh* tālāk tekstā nosaukts par *Wilhelm* (Dunsdorfs 1941, 1221). Šādi gadījumi tika ekscerpēti kā alonomi, proti, *Matties* = *Matz* un *Willam* = *Wilhelm*. Pa abām komisijām kopā tika atklāti 46 gadījumi – 33 ceturtajā un 13 devītajā komisijā, kas liecina par retāku vārdu atkārtošānu vai konsekvētāku to rakstību devītās komisijas protokolā, jo vārdā nosaukto personu skaits abu komisiju protokolos ir līdzīgs – 2949 un 2190 personas. Kopējais alonomu pāru (alonomi parasti ir tikai divi) skaits ir 17, jo daļa no tiem ir identiska. Visbiežāk atšķirības atspoguļo vienīgi nekonsekvēto 17. gadsimta vācu rakstību, piemēram, kā pāros *Efwertt* = *Efwert* (Dunsdorfs 1941, 1029) vai *Hans* = *Hanß* (Dunsdorfs 1940, 492, 491, 539). Principā šādas, tikai grafētiskas atšķirības alonomu kategorijā varētu neiekļaut, bet skatīt atsevišķi kā rakstības variantus (alogrāfus). Tā kā latviešu personvārdi alonomu aspektā tikpat kā nav pētīti, sākumā tomēr ir apkopotas visas fiksētās atšķirības,

analīzi atstājot vēlākam laikam.⁶ Apkopojot visus 46 gadījumus, tika apzināti alonomu pāri, trio un pat rindas (skat. 1. tabulu; uzskatāmības labad dažas formas apvienotas ar iekavām). Rindas veidojās, apvienojot vairākus daļēji identiskus alonomu pārus, piemēram, pārus *Jaan = Jahn* (Dunsdorfs 1941, 1094), *Jahne = Jahn* (Dunsdorfs 1940, 507, 508), *Jahns = Jahn* (Dunsdorfs 1940, 462, 464), *Jane = Jahn* (Dunsdorfs 1940, 476, 477) u. tml.

1. tabula. **Alonomi 1638. gada zviedru arklu revīzijas ceturtās un devītās komisijas teksta edīcijā.**⁷

nomēma	alonomi
1.	<i>Anders = Andres</i>
2.	<i>Bartholmeus = Bartellmes</i>
3.	<i>Bertelt = Bartelt</i>
4.	<i>Bert(t)ell = Berttill</i>
5.	<i>Christoff = Christoffer</i>
6.	<i>Efwertt = Efwert</i>
7.	<i>Hans = Hanß</i>
8.	<i>Henrich = Hinrich</i>
9.	<i>Herman(n) = Hermen</i>
10.	<i>Jaan(e) = Jahn(e) = Jane = Jahns = Jahnn</i>
11.	<i>Jurgen = Jurgenn</i>
12.	<i>Marten(n) = Martin = Marthen = Martten(n)</i>
13.	<i>Mattieß = Matthies = Mat(t)z = Matties</i>
14.	<i>Michell = Michel</i>
15.	<i>Pawell = Pawl(l)</i>
16.	<i>Pietter = Petter</i>
17.	<i>Wilhelm = Willem = Willam</i>

⁶ Tas darīts arī tādēļ, lai pārliecinātos, vai agrīnās jaunaugšvācu valodas rakstības nekonsekvences var nošķirt no latviešu valodas iezīmēm personvārdos vai no vācu valodas dažādas izrunas iezīmēm.

⁷ Lai gan katru alonomu grupu apvieno abstraktais nomēmas jēdziens, nomēmas grafisks atspoguļojums ir problemātisks tieši tās abstraktā statusa dēļ. Ne atbilstošā pilnā vārda forma vācu valodā, ne atbilstošais (ja tāds vispār ir) vārds latviešu valodā līdz šim nav šķīstis gana piemērots, tāpēc pagaistām nomēmas tabulā ir apzīmētas ar numuriem. Par problēmu sal. arī Kohlheim (2013, 285).

Kā redzams, visnekonsekventākā ir nomēmas nr. 10 rakstība (sal. latv. *Jānis*) – kopumā septiņi alonomi. Nekonsekveci vēl pastiprina divi gadījumi, kad kā alonomi minēti vārdi *Jānis* un *Ansis*, proti, *Jahnn = Hanß* (Dunsdorfs 1940, 463, 462) un *Jaane = Hans* (Dunsdorfs 1941, 1068). Šis fakts rakstā aplūkots netiek, un tā interpretācija atstāta vēlākiem pētījumiem, kad būs savākts lielāks skaits piemēru, jo lielākajā daļā gadījumu šie vienas cilmes vārdi avotos tomēr tiek lietoti kā atsevišķi personvārdi.

Otrs gadījums, kad revīzijas tekstā bija atrodami alonomi, ir devītās komisijas sastādītie revidēto muižu protokolu kopsavilkumi (revīzijā saukti *Extrakt*), kuros katrs zemnieks tiek minēts atkārtoti. Lai gan lielākoties personvārdi abos gadījumos ir rakstīti identiski, tomēr reizēm var fiksēt arī pieraksta atšķirības.⁸ Salīdzinot tika apzināti 147 alonomu pāri, ko var apvienot 32 nomēmās. Daudzums nav pārsteidzošs, jo kopsavilkumi ir pievienoti katrai devītās komisijas revidētajai muižai, proti, vairāk nekā 2100 personas ir pierakstītas divas reizes.⁹ Salīdzinot ar pirmo tabulu, var secināt, ka klāt nākusi 21 jauna nomēma, bet astoņas 1. tabulas nomēmas papildinātas ar jauniem alonomiem. Būtiski papildinājumi ir, piemēram, alonomu rindas *Berentz = Berntz = Brentz*, *Claas = Clas = Claus = Claws*, *Jurge(n) = Jören*, *Marten(n) = Marthan = Marthen = Martin = Martten(n)* un *Mat(t)z = Matties = Matthis = Matths = Matthz = Matts*.¹⁰

Visos 4.1. punktā minētajos gadījumos viens un tas pats rakstvedis vienas un tās pašas personas vārdu ir pierakstījis atšķirīgi un šie alonomi ir ar vislielāko ticamības pakāpi. Lai gan lielākā daļa alonomu ir saistāmi tikai ar nekonekvento jaunaugšvācu valodas rakstību¹¹, tomēr to vidū ir arī daži ļoti būtiski un tālākus pētījumus iniciējoši gadījumi. Par to skat. 6. punktā.

4.2. Alonomi dažādos revīzijas eksemplāros

Salīdzinot devītās komisijas datus E. Dunsdorfa publikācijā un oriģinālā fragmentā (LVVA), arī bija atrodamas personvārdu pieraksta atšķirības. Abas teksta versijas ir dažādi noraksti, visticamāk no kāda revīzijas laikā tapuša

⁸ Kā noraksta vai pārrakstīšanās kļūdas, nevis kā alonomi, ir interpretēti atšķirīgas cilmes personvārdu pieraksti vienai personai, piemēram, *Hanße Jakulß* un *Andrefß Jakull* (Dunsdorfs 1940, 462, 464).

⁹ Tātad atšķirīgi ir pierakstīti nepilni 7% personvārdu.

¹⁰ Pilnu 1638. gada zviedru arklu revīzijas teksta alonomu sarakstu skat. 2. tabulā.

¹¹ Vairāk par to skat., piemēram, Schmidt (2000, 300–309).

melnraksta.¹² Atšķirības nereti ir visai konsekventas, kas visdrīzāk ir saistāms tieši ar (nezināmo) pārrakstītāju darbu, piemēram, revīzijas publikācijā *Bern* (4x), bet LVVA – *Biern*, vai *Wilhelm* (5x) un *Willem*. Jauniegtie dati papildināja 16 no jau sastādītajām alonomu grupām un deva 18 jaunas grupas. Līdz ar to visos 1638. gada zviedru arklu revīzijas eksemplāros kopā ir apzinātas 56 kopīgos referentos balstītas nomēmas (skat. 2. tabulu).

2. tabula. **Alonomi 1638. gada zviedru arklu revīzijas ceturtās un devītās komisijas tekstā, t. sk., dažādos teksta eksemplāros.**

nomēma	alonomi
1.	<i>Abrecht = Albrecht</i>
2.	<i>Anders = Andres = Andris</i>
3.	<i>Arent = Aran(d)t</i>
4.	<i>Bartholmeus = Bartellmes</i>
5.	<i>Bäcks = Beckz</i>
6.	<i>Bät(t)z</i>
7.	<i>Berentz = Berntz = Brentz = Bentz</i>
8.	<i>Bern(n) = Biern</i>
9.	<i>Bernt(t)</i>
10.	<i>Bertel(l) = Berttel(l) = Bert(t)ill = Bertull = Bertel(l)t = Bartelt</i>
11.	<i>Christoff = Christoffer</i>
12.	<i>Cla(a)s = Claus = Claws</i>
13.	<i>Cunradt = Conradt</i>
14.	<i>Didrichs = Didrichz</i>
15.	<i>Efwert(t) = Evertt = Efuert</i>
16.	<i>Eilertt = Elert</i>
17.	<i>Fromholt(t)</i>
18.	<i>Gabriel = Gabriell</i>
19.	<i>Gedert(t)</i>
20.	<i>Gier(d)t = Gerdt = Gert(t)</i>
21.	<i>Grischa = Grifka</i>
22.	<i>Han(n)s = Hanß</i>
23.	<i>Henrich = Hinrich</i>
24.	<i>Herman(n) = Hermen</i>
25.	<i>Hindrich = Hendrich</i>
26.	<i>Ingelbrecht = Engelbrecht</i>

¹² Pie šāda secinājuma nonāk arī E. Dunsdorfs, kura publicētās versijas oriģināls glabājas arhīvā Zviedrijā (Dunsdorfs 1940, CCCLIX).

27.	<i>Jaan(e) = Jahn(e) = Jan(e) = Jahns = Jahnn = Janes</i>
28.	<i>Jet(t)z = Jätz</i>
29.	<i>Joostit = Jofitt</i>
30.	<i>Jurge(n) = Jören = Joren = Jorgen</i>
31.	<i>Karsten(n)</i>
32.	<i>Krusting = Crusting</i>
33.	<i>Lidert(t)</i>
34.	<i>Lipß = Lips</i>
35.	<i>Marten(n) = Marthan = Marthen = Marthin = Martin = Martten(n) = Marttin = Mart(t)ing</i>
36.	<i>Mattieß = Matthies</i>
37.	<i>Matties = Matthis = Matths = Matthz = Matts = Mat(t)z = Mattis</i>
38.	<i>Michel(l) = Michil(l) = Mickel(l)</i>
39.	<i>Otte = Otto</i>
40.	<i>Paul(l)</i>
41.	<i>Pawel(l) = Pawl(l) = Pável</i>
42.	<i>Päcks = Päckh = Päckz</i>
43.	<i>Pät(t)z</i>
44.	<i>Pet(t)er = Piet(t)er = Pitter</i>
45.	<i>Reinholt(t)</i>
46.	<i>Sintel(l)</i>
47.	<i>Skärsth = Skärst = Skärsts</i>
48.	<i>Skärstin = Skärfte</i>
49.	<i>Staffan = Steffan</i>
50.	<i>Thuoße = Thäoße</i>
51.	<i>Tijle = Tyle</i>
52.	<i>Tönne = Tönns</i>
53.	<i>Tönnis = Tönnes = Tonnes</i>
54.	<i>Tyl(l)</i>
55.	<i>Wilhelm = Willem = Willam = Wilam</i>
56.	<i>Wolter = Wolt(t)ers</i>

2. tabulā apkopotais alonomu apjoms ir pietiekami liels, lai atgrieztos pie otrajā punktā sniegtās alonomu definīcijas, kurā tie tiek apvienoti pamatojoties “uz kopīgu referentu, un, ja tas nav iespējams, uz vārdu variantu struktūras analīzi” (Kohlheim 1977a, 524), un par pētnieka uzdevumu tiek izvirzīts tieši “ar konteksta, ar rakstiski fiksēto alonomu izplatības palīdzību nonākt pie sistēmiskas alonomu klasifikācijas” (Kohlheim, Hengst 2004, 18). Apkopotais materiāla veids un apjoms ļauj jau spriest par vārdu variantumu

un tādējādi vairāku alonomu gadījumā fiksētas nelielas (pārsvārā) rakstības vai morfoloģiskās atšķirības attiecināt arī uz citiem līdzīgiem gadījumiem. Piemēram,

- 1) grafēmas *β* un *s* savstarpēji aizvietojas alonomos *Hans* = *Hanβ* un *Lips* = *Lipβ*, tāpēc apvienojami būtu arī gadījumi *Mattieβ* un *Matties*, un līdz ar tiem 36. un 37. nomēma 1. tabulā;
- 2) grafēmu kombinācijas *-au-* un *-aw-* savstarpēji aizvietojas alonomos *Claus* = *Claws*, tāpēc apvienot var arī vārdus *Paul* un *Pawl*, un līdz ar tiem 40. un 41. nomēmu;
- 3) alonomi ir vārdi ar dažādām galotnēm – bezgalotnes formas, ar galotni *-e* un *-s*, piemēram, *Jaan(e)* = *Jahn(e)* = *Jan(e)* un *Tönne* = *Tönns* vai *Wolter* = *Wolt(t)ers*, tāpēc apvienot var arī vārdus *Skärst* un *Skärste*¹³, un *Tyl* un *Tyle*, un līdz ar tiem 47. un 48. un 51. un 54. nomēmas.

Tādējādi visos 1638. gada zviedru arklu revīzijas eksemplāros kopā var izšķirt 52 nomēmas.

4.3. Alonomi dažādos avotos

Šajā gadījumā tiek salīdzināti atšķirīgu avotu dati. Turklāt visi izmantotie dokumenti ir sastādīti pašu muižu (nevis Zviedrijas valsts kases) vajadzībām, un to rakstītājiem zemnieku vārdi un sētu nosaukumi bija zināmi labāk nekā revīzijas rakstvežiem. Tāpēc varēja gaidīt, ka personvārdu pieraksts atšķirsies no 4.1. un 4.2. punktā analizētā. Tas arī apstiprinājās – izmantotie papildavoti būtiski paplašināja un daudzveidīgoja alonomu grupas. Darba gaitā tika salīdzināts visu zemnieku vārdu pieraksts pamatavotā un visos trīs izmantotajos papildavotos (skat. 3. punktu). Apzinātie alonomu pāri tika pievienoti jau iepriekš izveidotajām alonomu grupām, tādējādi apstiprinot jau iegūto informāciju vai papildinot to ar jaunu. Visu avotu salīdzināšana ļāva atklāt arī 15 jaunas alonomu grupas (skat. 3. tabulu),¹⁴ bet kopējais nomēmu skaits sasniedza 67.¹⁵

¹³ Revīzijas teksta edīcijā grafēmas *f* rakstība nav saglabāta. Tā parādās tikai ekscerpotos no rokraksta dokumenta LVVA.

¹⁴ Kā alonomi nav apkopoti vārdu pāri *Cornelius* (Dunsdorfs 1940, 531) = *Carll* (Dunsdorfs 1940, CCLX), *Martenn* (Dunsdorfs 1940, 529) = *Michell* (Dunsdorfs 1940, CCLVIII), *Michel* (Dunsdorfs 1940, 570) = *Matz* (Dunsdorfs 1940, CCLXXIX), *Michell* (Dunsdorfs 1940, 530) = *Merten* (Dunsdorfs 1940, CCLVII) un *Järck* (Dunsdorfs 1941, 1063) = *Grigg* (Dunsdorfs 1941, CDLXV), jo tiem ir dažāda cilme.

¹⁵ Skat. tabulu raksta pielikumā.

3. tabula. Papildavotos jaunatklātie alonomi.

nomēma	alonomi	
	personvārdi 1638. gada zviedru arklu revīzijā	personvārdi papildavotos
1.	<i>Ambrosius</i>	<i>Breß, Brooß</i>
2.	<i>Bendix, Benedix</i>	<i>Benedicht</i>
3.	<i>Casper, Jasper, Jaßper</i>	<i>Casper, Jesper</i>
4.	<i>Cordt</i>	<i>Cordtt</i>
5.	<i>Daniell</i>	<i>Daniel</i>
6.	<i>David</i>	<i>Dawidh, Dawidt</i>
7.	<i>Jeßke</i>	<i>Jacke</i>
8.	<i>Jost</i>	<i>Joest, Jochim</i>
9.	<i>Lauren, Laurentz, Laurin, Laurings</i>	<i>Laur, Laurens, Luring, Lorentz</i>
10.	<i>Libbert, Lubbert</i>	<i>Libbertt</i>
11.	<i>Lucas</i>	<i>Luckas, Luckis</i>
12.	<i>Reine, Reyne</i>	<i>Rein</i>
13.	<i>Rotger</i>	<i>Rechertt</i>
14.	<i>Simon</i>	<i>Siman</i>
15.	<i>Thomas</i>	<i>Tomas, Tomaß, Tome</i>

Īpaši jāizceļ ļoti plašā devītā alonomu grupa. Lai gan arklu revīzijā ir daudz šīs grupas vārdu, bet nebija neviena alonomu gadījuma, kas ļautu veikt faktos balstītu apvienošanu. Papildavoti sniedz iespēju tos analizēt kopā kā vienu nomēmu.

Otrs gadījums, kad avotu salīdzināšana deva būtiskus rezultātus, ir alonomu grupu apvienošana. Jaunā informācija ar faktiem apstiprināja iepriekš 4.2. punktā veikto kontekstā balstīto grupu apvienojumu. Tāds gadījums ir alonomi *Paul(l) = Pawel(l) = Pawl(l) = Páwel* (2. tabula. nr. 40, 41), kas tika apvienoti pamatojoties ar citos personvārdos fiksēto grafēmu kombinācijas *-au-* un *-aw-* aizvietojamību. A. Uksenšernas muižu vaku protokolos attiecīgie alonomi ir fiksēti vairākkārt, piemēram, *Pawell* (Dunsdorfs 1940, 519) = *Paull* (Dunsdorfs 1940, CCLXVIII) vai *Pawl* (Dunsdorfs 1940, 618) = *Paull* (Dunsdorfs 1940, CCXCIII). Šādi piemēri bija arī abos Kokneses muižas dokumentos – *Pawll* (Dunsdorfs 1941, 1054) = *Paul* (Dunsdorfs 1941, CDLXVI) = *Paull* (Dunsdorfs 1941, CDLXII). Jāpiemin arī 2. tabulas 10. nomēma, kuras alonomi *Bertel(l)t* bija fiksēti tikai vienu reizi kā *Bertell* (Dunsdorfs 1941, 1032) = *Bertelt* (LVVA) un *Berttell* (Dunsdorfs 1941,

1008) = *Bertellt* (LVVA), kas līdzīgās rakstības dēļ varēja būt arī kļūdaina pieraksta rezultāts. Savukārt revīzijas teksta un A. Uksenšernas muižu vaku protokolu salīdzināšana deva vairāk nekā 15 šādu un līdzīgu gadījumu, ļaujot par šo grupu apvienošanu nešaubīties.

Trešais gadījums ir tādi papildinājumi, kur papildavotu informācija alonomu grupas būtiski paplašināja, piemēram, alonomu rinda

- 1) *Cla(a)s* = *Claus* = *Claws* (sal. 2. tabulu, nr. 12) papildinājās ar alonomiem *Claes* = *Claeß* = *Clafß* = *Clauing* = *Clauß* = *Clawing*;
- 2) *Didrichs* = *Didrichz* (sal. 2. tabulu, nr. 14) – ar alonomiem *Di(e)drich* = *Dietrich* = *Dirich*;
- 3) *Marten(n)* = *Martin* = *Marthen* = *Marthan* = *Martten(n)* = *Marthin* = *Marttin* = *Mart(t)ing* (sal. 2. tabulu, nr. 35) – ar alonomiem *Märten* = *Märten* = *Mert:* = *Mert(t)en*;
- 4) *Tönnis* = *Tönnnes* = *Tonnes* (sal. 2. tabulu, nr. 53) – ar alonomiem *Tonnies* = *Tonnieß* = *Tönniß* = *Tonniß*.

Kā redzams, dažās no grupām alonomu skaits pat dubultojies.

5. Datu interpretācija un secinājumi

Visi alonomu dati kopumā ļauj izdarīt secinājumus par latviešu personvārdu daudzveidīgo pieraksta formu savstarpējo saistību 17. gadsimta pirmās puses avotos agrīnajā jaunaugšvācu valodā. Šie dati palīdz izšķirties par personvārdu formu apvienošanu vai dalīšanu, domājot par tālāku 17. gadsimta latviešu personvārdu lingvistisku un kultūrvēsturisku analīzi. Tomēr, ņemot vērā avotu dažādo raksturu un latviešu personvārdu atveides nebūtisko lomu tajos, vienmēr jāizvērtē šādi apzināto alonomu ticamības pakāpe. Ar augstu ticamības pakāpi varētu būt alonomi, kas fiksēti viena avota ietvaros (sal. 4.1. un 4.2. punktu), vēlams, vairākas reizes. Savukārt dažādu avotu alonomi, īpaši, ja tie ir unikāli gadījumi, ir jāvērtē piesardzīgi. Kā vērtīgi atradumi ir izceļama latviskoto formu sasaiste ar atbilstošajiem vācu personvārdiem.

Tā kā latviešu personvārdi gandrīz pilnībā iekļaujas vācu tekstā, to pierakstu var salīdzināt ar personvārdu pieraksta tendencēm atbilstošā laika vācu valodā. Kā vispārīgus secinājumus var minēt faktus, ka

- 1) daudzi alonomi atspoguļo agrīnās jaunaugšvācu rakstības nekonskvences;
- 2) reizēm kā alonomi ir pierakstīti personvārdu lejasvācu un augšvācu varianti, piemēram, *Cla(a)s* = *Claus*, *Di(e)drich* = *Dietrich* vai *Mert(t)en* = *Martin*. Tas gan neļauj šo faktu automātiski attiecināt uz visiem

- citiem gadījumiem, kad abas formas avotā ir fiksētas, bet ne kā alonomi;
- 3) vācu valodai tipiskās pilnās un saīsinātās personvārdu formas kā alonomi ir fiksētas reti. Pamatavotā dominē pilnās formas, bet saīsinātās formas vairāk atklājās papildavotos, piemēram, *Ambrosius = Brooß* (sal. arī Seibicke 1996, 110–111). Tas ļauj izteikt pieņēmumu, ka sadzīves lietojumā arī latviešiem saīsināto formu ir bijis vairāk, bet tās nav radušas atspoguļojumu revīzijas protokolā.¹⁶ Kā izņēmums minama vienīgi nomēma, kas apvieno vārdus *Matīss* un *Mats* (sal. 2. tabulu, nr. 37).

Sākotnējais novērojums, kas radās apkopojot viena avota datus (4.1. punkts), pēc visu datu apkopošanas, noveda pie secinājuma, ka nekonsekventās 17. gadsimta vācu rakstības ietekmi uz personvārdu pierakstu ir tomēr vēlams analizēt atsevišķi, pirms alonomu apzināšanas. Proti, pamatojoties agrinās jaunaugšvācu valodas rakstības nekonsekvencēs (īpaši, ja tās vērojamas arī teksta sugasvārdu pierakstā), jāapkopo dažādi personvārdu rakstības varianti, ko iespējams interpretēt kā viena vārda alogrāfus¹⁷. Šāda pieeja ļautu samazināt alonomu skaitu un vienlaikus fokusēties uz to būtiskākajām atšķirībām. Piemēram, nomēmai, kas mūsdienu latviešu valodā atbilstu vārdam *Mārtiņš*, 16 vārdformu grupā tad varētu izšķirt šādus alonomus (apzīmētus ar biežāk sastopamo formu) un tiem pakārtotos alogrāfus:

- 1) *Marten* (ar alogrāfiem <Marten(n), Marthen, Martten(n)>);
- 2) *Martin* (ar alogrāfiem <Mart(t)in, Marthin>);
- 3) *Marting* (ar alogrāfiem <Mart(t)ing>);
- 4) *Merten* (ar alogrāfiem <Mert(t)en, Märten>) un
- 5) trīs formas bez alogrāfiem: *Marthan*, *Mert*., *Mårten*.

Ar šādi strukturētu informāciju atgriežoties pie pilnā revīzijas teksta un domājot par tā personvārdu analīzes principiem, 1. tabulā fiksētos sešus alonomus *Marten(n)*, *Marthen*, *Martten(n)*, *Martin* ir iespējams papildināt līdz vismaz 12 kopīgi analizējamu vārdformu grupai – *Marten(n)*, *Marthen*,

¹⁶ Daudz latviešu personvārdu īsformu ir 18. un 19. gadsimta vārdnīcās (sal. Siliņa-Piņķe 2022).

¹⁷ Lai gan tradicionāli ar terminu *alogrāfs* saprot vienas grafēmas variantus, rakstā tas lietots attiecībā uz veseliem personvārdiem, kas viens no otra atšķiras tikai ar tradicionāli definēto alogrāfu kopumu, piemēram, par alogrāfiem saukti <Marten>, <Martenn>, <Marthen>, <Martten>, jo līdzskaņu (ne)dubultošana un alogrāfi <t, th> ir tipiska agrinās jaunaugšvācu valodas rakstības parādība (sal. Schmidt 2000, 303–304).

Martten(n), *Mart(t)in*, *Marthin*, *Mart(t)ing*, *Mert(t)en* un *Mert*:. Papildinātās formas revīzijas tekstā ir fiksētas, bet bez papildavotu piesaistes un agrīnās jaunaugšvācu valodas rakstības nekonsekvenču izvērtējuma nebija droši dēvējamas par viena vārda variantiem, proti, alonomiem. Vēl revīzijas tekstā ir četri šīs pašas cilmes vārdi bez alonomiem – *Mart*, *Marte*, *Martins* un *Merte*, kuru piesaiste grupai būtu izvērtējama ar 2. punktā minēto sistēmas un konteksta analīzes palīdzību.

Tātad no dažādiem avotiem apkopotie alonomi ļauj plašāk paskatīties uz visu 1638. gada zviedru arklu revīzijas (ne tikai ceturtais un devītais komisijas) personvārdu materiālu un saskatīt vairāk kopsakarību, jo alonomu pāri, pieaugot materiāla apjomam, papildinās, radot plašākas alonomu grupas. Bez šī punkta sākumā minētajiem vispārīgajiem secinājumiem jāizceļ arī avotos reti sastopamās un tāpēc īpaši būtiskās latviskotās personvārdu formas, kas, apzinātas kā alonomi, ļauj tās saistīt ar to vāciskajiem ekvivalentiem, piemēram, *Jahn*, *Laurentz* (Dunsdorfs 1940, 457) = *Janiß*, *Lauring* (Dunsdorfs 1940, CCLV), *Gert* (Dunsdorfs, 1940, 501) = *Jerķis* (Dunsdorfs 1940, CCLXI), *Clauß* (Dunsdorfs 1940, 504) = *Clawing* (Dunsdorfs 1940, CCLXII), *Jurgen* (Dunsdorfs 1940, 543) = *Juriß* (Dunsdorfs 1940, CCXCV), bet arī *Jurgenn* (Dunsdorfs 1940, 587) = *Jurin* (Dunsdorfs 1940, CCLXXVIII) vai *Arendt* (Dunsdorfs 1940, 573) = *Arinß* (Dunsdorfs 1940, CCLXXIV) u. c. Šādi alonomi reizēm sniedz arī jaunus (turpmākajos pētījumos pārbaudāmus) datus par latviešu vēsturiskajiem personvārdiem un to izcelsmi. Piemēram, personvārds *Arinß* (iespējams, **Āriņš* vai **Ariņš*), kas nav fiksēts Klāva Siliņa personvārdu vārdnīcā¹⁸, ir saistāms ar vācu personvārdu *Arnold*, proti, tā lejasvācu formu *Arnd* ar *-e-* iespraudumu – *Arend* (Seibicke 1996, 188, 199, 202–203). Savukārt vārds *Jerķis* (**Jērķis* vai **Jerķis*), ko K. Siliņš saista ar vārdu *Georgs* vai (hipotētiski) *Gerhards* (Siliņš 1990, 179), iespējams, ir radies no vācu īsformas *Gert*¹⁹.

Rakstības ziņā daudzveidīgajās alonomu rindās vērojama agrīnās jaunaugšvācu valodas nekonsekventās rakstības un tekstu autoriem zināmā vācu personvārdu klāsta sadursme ar zemnieku latviešu valodā sniegto informāciju, kas kopā rada savdabīgu vāciski-latvisku mistru ar izteiktu

¹⁸ Tur tikai *Arings* ar pirmminējumu no Viskiļiem 1566. gadā un bez cilmes skaidrojuma (Siliņš 1990, 67).

¹⁹ Tā ir arī vācu valodā fiksēta personvārda *Gerhard* saīsinātā forma (Seibicke 1998, 146–148).

vācu valodas dominanci. Tikai daļa no fiksētajiem alonomiem atklāj reālus latviešu personvārdus, daļa ir eksistējusi tikai rakstu valodā, turklāt lielākoties pateicoties avotu rakstvežu vēlmei latviešu vārdus vācu tekstā iekļaut vāciskās formās.

Kopumā var teikt, ka alonomu izmantojums senāku gadsimtu latviešu personvārdu analīzē spēj sniegt jaunas, ar citām metodēm neiegūstamas atziņas par dažādiem latviešu personvārdu vēstures aspektiem.

6. Problēmgadījumi un tālāki analīzes virzieni

Alonomu rindas atklāja ne vienu vien problemātisku gadījumu, kura risināšana var kļūt pat par atsevišķu pētījumu. Daži piemēri.

1. Otrās tabulas 10. alonomu rinda *Bertel(l) = Berttel(l) = Bert(t)ill = Bertull = Bertel(l)t = Bartelt* apvieno formas, kuru izcelsme tiek saistīta gan ar vācu cilmes vārdu *Berthold* (Ziemeļvācijā arī *Barthold*), gan ar aramiešu cilmes Bībeles vārdu *Bartholomāus*. Tas nozīmē, ka dažādos laika posmos šo alonomu nomēmas var atšķirties vai pat dublēties.²⁰
2. Līdzīgi ir arī ar alonomiem *Berentz = Brentz* (2. tabula, nr. 7). Tradicionāli latviešu personvārds *Bērents* tiek saistīts ar vācu cilmes vārdu *Bernhards*, bet *Brencis* – ar latīņu cilmes vārdu *Labrencis* (Siliņš 1990, 81, 86), savukārt revīzijas materiāls ļauj tos interpretēt kā viena vārda variantus. A. Uksenšērnas muižu vaku protokoli alonomu rindu papildināja arī ar atbilstīgu *Brentz = Frantz*, tādējādi pie cilmes skaidrojuma piepulcinot arī vārdu *Francisks* (Siliņš 1990, 128; sal. arī Seibicke 1998, 57 šķirklī *Franciscus*)²¹, tāpēc arī šajā gadījumā nepieciešami vēl papildus pētījumi.
3. Grūti interpretējams un vēl pētāms ir jautājums par attiecībām starp vārdiem *Ansis*, *Jānis* un *Johans*, kas pārsvarā gadījumu ir pierakstītas kā patstāvīgi vārdi, bet retumis ir sastopamas arī kā alonomi.

Domājot par plašāku revīzijas teksta personvārdu analīzi, jāapsver alonomu grupēšana pēc to ticamības pakāpes, pirmajā grupā ietverot alonomus no revīzijas teksta dažādiem variantiem un papildavotos bieži fiksētus alonomus, bet otrajā – papildavotos reti fiksētus alonomu gadījumus. Tad, veidojot personvārdu formu grupas tālākai analīzei, apvienot varētu pirmajā grupā

²⁰ Vairāk par šo problēmgadījumu skat. Siliņa-Piņķe (2013, 220–222).

²¹ Šāds pāris, kur vācu vārdam *Frantz* atbilst latviešu *Brentzis* ir atrodams arī Georga Manceļa (*Georg Mancelius*) vārdnīcas sarunu daļā (*Mancelius* 1638, 460).

fiksētos, bet par otrās grupas formu pievienošanu lemt pēc padziļinātas konteksta izpētes.

Lietderīgi būtu arī atsevišķi analizēt personvārdus katrā izmantotajā papildavotā tā rakstības tradīcijas kontekstā. Tikai šāda analīze, iespējams, ļautu atbildēt uz dažiem, pagaidām, neskaidriem jautājumiem. Piemēram, kāpēc kādam vārdam revīzijas tekstā pretī ir liela formu daudzveidība citā avotā, sal. vārdam *Jurgen(n)* ceturtās komisijas protokolā atbilst deviņi alonomi – *Juriß*, *Jurry*, *Jur(r)i*, *Jurg*, *Jurggen*, *Jurke*, *Jurin* un *Jurg* – A. Uksenšērnas muižu vaku protokolos.

PIELIKUMS

Visi raksta tapšanā apkopotie latviešu personvārdu alonomi:

nomēma	alonomi
1.	<i>Abrecht = Albrecht</i>
2.	<i>Ambrosius = Breß = Brooß</i>
3.	<i>Anders = Andres = Andrefß = Andris</i>
4.	<i>Aran(d)t = Aren(d)t = Arinß</i>
5.	<i>Bartellmes = Bartholmeus</i>
6.	<i>Bäcks = Beckz</i>
7.	<i>Bättz = Betz</i>
8.	<i>Bendix = Benedicht = Benedix</i>
9.	<i>Berentz = Berntz = Brentz = Bentz = Frantz</i>
10.	<i>Bern(n)</i>
11.	<i>Bernt(t)</i>
12.	<i>Bartel(d)t = Bertel(l) = Bertel(l)t = Bertull = Berttel(l) = Berttil(l)</i>
13.	<i>Casper = Jasper = Jaßper = Jesper</i>
14.	<i>Christoff = Christoffer = Christopf(f)</i>
15.	<i>Cla(a)s = Claus = Claws = Claes = Clauing = Claeß = Claß = Clawing = Clauß</i>
16.	<i>Cordt(t)</i>
17.	<i>Conradt = Cunradt</i>
18.	<i>Daniel(l)</i>
19.	<i>David = Dawidh = Dawidt</i>
20.	<i>Didrichs = Didrichz = Di(e)drich = Dietrich = Dirich</i>
21.	<i>Efuert = Efwert(t) = Evertt = Ewer(d)t</i>

22.	<i>Eilertt = Elert</i>
23.	<i>Frombholt = Fromholt(t)</i>
24.	<i>Gabriel = Gebriell</i>
25.	<i>Gedert(t)</i>
26.	<i>Gerdt = Gert(t) = Gerke = Gierdt = Jerke = Jerkis</i>
27.	<i>Grischa = Griřka</i>
28.	<i>Han(n)s = Hanř</i>
29.	<i>Henrich = Hinrich = Hintz</i>
30.	<i>Herman(n) = Hermen = Harmen</i>
31.	<i>Hendrich = Hindrich = Hindrick</i>
32.	<i>Engelbrecht = Ingelbrecht</i>
33.	<i>Jaan(e) = Jahn(e) = Jahnn = Jahns = Jan(e) = Janes = Jaen = Janis = Janiř = Janř = Jhann</i>
34.	<i>Jacke = Jeřke</i>
35.	<i>Jätz = Jet(t)z</i>
36.	<i>Jost = Joest = Jochim</i>
37.	<i>Joostit = Jořtitt</i>
38.	<i>Jurgen(n) = Jören = Joren = Jorgen = Jörgen = Juri = Juriř = Jurri = Jurry = Jurg = Jurg. = Jurggen = Jurke = Jurin = Juring</i>
39.	<i>Karsten(n)</i>
40.	<i>Crusting = Krusting</i>
41.	<i>Laur = Lauren = Laurens = Laurentz = Laurin = Lauring = Laurings = Lorentz</i>
42.	<i>Libbert(t) = Lubbert</i>
43.	<i>Lidert(t)</i>
44.	<i>Lips = Lipř</i>
45.	<i>Lucas = Luckas = Luckis</i>
46.	<i>Marten(n) = Marthan = Marthen = Marthin = Martin = Martten(n) = Marttin = Mart(t)ing = Mert: = Mert(t)en = Mårten = Mårten</i>
47.	<i>Matias = Matthies = Matthis = Matthiř = Matths = Matthz = Matties = Mattieř = Mattis = Matts = Mat(t)z</i>
48.	<i>Michel(l) = Michil(l) = Mickel(l)</i>
49.	<i>Otte = Otto</i>
50.	<i>Paul(l) = Pawel(l) = Pawl(l) = Pårwel</i>
51.	<i>Päckh = Päcks = Päckz</i>
52.	<i>Påt(t)z</i>
53.	<i>Pet(t)er = Piet(t)er = Pitter</i>

54.	<i>Rein(e) = Reyne</i>
55.	<i>Reinholt(t)</i>
56.	<i>Rechertt = Rotger</i>
57.	<i>Siman = Simon</i>
58.	<i>Sintel(l)</i>
59.	<i>Skärst = Skärfte = Skärsth = Skärsts = Skärstin</i>
60.	<i>Staffan = Steffan = Steffen(n)</i>
61.	<i>Thomas = Tomas = Tomaß = Tome</i>
62.	<i>Thuoße = Thäoße</i>
63.	<i>Tijle = Tyle = Tyl(l)</i>
64.	<i>Tönne = Tönns</i>
65.	<i>Tonnes = Tönnes = Tonnies = Tonnieß = Tonniß = Tönnis = Tönniß</i>
66.	<i>Wilhelm = Willem = Willam = Wilam = Willemb = Willumb</i>
67.	<i>Wolter = Wolt(t)ers = Woltell</i>

NOCH EINMAL ZU DEN ALLONOMEN LETTISCHER PERSONENNAMEN DES 17. JAHRHUNDERTS

Zusammenfassung

Der Artikel analysiert die in der Erforschung historischer Personennamen aktuelle, aber in der lettischen Onomastik wenig berührte theoretische Frage und die Möglichkeiten ihrer praktischen Anwendung. Ziel des Beitrages ist die Aktualisierung des Begriffs *Allonom* in der lettischen historischen Onomastik und das Testen seiner Verwendung durch synchrone Auswertung lettischer Personennamen in ausgewählten Quellen der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts. Insgesamt wurden 67 Gruppen von Allonomen festgestellt, von denen einige sogar mehr als 15 Allonome umfassen. Diese Allonomenreihen zeigen eine Konfrontation zwischen der inkonsequenten frühneuhochdeutschen Schreibung, den Schreibern bekannten deutschen Personennamen und der auf Lettisch geäußerten Information von den Bauern. Zusammen ergibt das ein eigentümliches deutsch-lettisches Durcheinander mit ausgeprägter Dominanz des Deutschen. Die Daten ermöglichen Schlussfolgerungen über Gruppierung unterschiedlich geschriebener lettischer Personennamen in den frühneuhochdeutschen Quellen des 17. Jahrhunderts, auch in Anbetracht einer weiteren sprachlichen und kulturgeschichtlichen Analyse lettischer Personennamen. Am glaubwürdigsten sind die innerhalb einer Quelle fixierten Allonome, insbesondere mehrmals belegte Formen. Allonome aus verschiedenen

Quellen, insbesondere wenn es sich um Einzelfälle handelt, müssen mit Vorsicht bewertet werden. Wertvolle Entdeckungen sind Allonome, die lettische Namenformen mit ihren deutschen Entsprechungen verbinden, zum Beispiel *Lauring=Laurentz*, *Jerkis=Gert*, *Clawing=Clauß* oder *Arinß=Arendt* etc. Zu den Schlussfolgerungen gehört die Erkenntnis, dass der Einfluss der inkonsequenten frühneuhochdeutschen Schreibung auf die Personennamen vor der Analyse der Allonome durchgeführt werden muss. Die Schreibvarianten müssen gesammelt und als Allographe betrachtet werden. Ein solcher Ansatz würde die Anzahl der Allonome reduzieren und die wichtigsten Unterschiede hervorheben. Abschließend werden auch die bei der Analyse entdeckten Problemfälle und die Vektoren zukünftiger Forschung angezeigt.

LITERATŪRA

Dunsdorfs, Edgars 1938, 1940, 1941, *Vidzemes 1638. gada arklu revīzija*. 4 burtnīcas, (= *Latvijas vēstures avoti* 4), Rīga: Latvijas vēstures institūta apgādiens.

Kohlheim, Volker 2013, Das Nomem, das Allonom und die Nomematik. Zugleich Besprechung von Silvio Brendlers Buch *Nomematik*, *Acta Linguistica Lituanica* 69, 283–296.

Kohlheim, Volker 1977a, Namenmode und Selektionsprinzip. Zur Terminologie der Sozioonomastik, *Onoma* 21, 523–533.

Kohlheim, Volker 1977b, *Regensburger Rufnamen des 13. und 14. Jahrhunderts: linguistische und sozio-onomastische Untersuchungen zu Struktur und Motivik spätmittelalterlicher Anthroponymie*, (= *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik: Beihefte; N.F.* 19), Wiesbaden: Steiner.

Kohlheim, Volker, Karlheinz Hengst 2004, Personennamen, Ortsnamen und linguistische Theorie, *Namenkundliche Informationen* 85/86, 17–31.

LVVA – Latvijas Valsts Vēstures arhīvs, 7348. fonds, 1. apraksts, 8b. lieta.

Mancelius, Georg 1638, *LETTUS, Das ift Wortbuch / Samt angehengtem täglichem Gebrauch der Lettijchen Sprache; Allen vnd jeden Außheimifchen / die in Churland / Semgallen vnd Lettifchem Lieffflande bleiben / vnd sich redlich nehren wollen / zu Nutze verfertigt / Durch GEORGIVM MANCELIVM Semgall. der H. Schrifft Licentiatum &c*, Rīga: Gerhard Schröder.

Schmidt, Wilhelm 2000, *Geschichte der deutschen Sprache. Ein Lehruch für das germanistische Studium*, 8., völlig überarb. Aufl., Stuttgart, Leipzig: Hirzel.

Seibicke, Wilfried 1996, 1998, *Historisches deutsches Vornamenbuch* 1, 2, Berlin, New York: de Gruyter.

Siliņa-Piņķe, Renāte 2022, Līdzīgais un atšķirīgais G. F. Stendera (1789) un K. K.

Ulmaņa (1872, 1880) vārdnīcu personvārdu sarakstos, *Linguistica Lettica* 31 (pieņemts publicēšanai).

Siliņa-Piņķe, Renāte 2014a, Izplatītākie zemnieku vārdi Vidzemē 17. gadsimta pirmajā pusē, *Baltistica* 49(1), 177–196.

Siliņa-Piņķe, Renāte 2014b, Personvārdi 1638. gada zviedru arklu revīzijā: analīzes problēmas un risinājumi, *Onomastikas pētījumi*, 198–212.

Siliņa-Piņķe, Renāte 2014c, *Rigas spätmittelalterliche Personennamen* (= *Beiträge zur Lexikographie und Namenforschung* 7), Hamburg: Baar-Verlag.

Siliņa-Piņķe, Renāte 2013, Antroponīmikas terminoloģijas problēmas un latviešu personvārdu vēsture, *Vārds un tā pētīšanas aspekti* 17(1), 216–226.

Siliņš, Klāvs 1990, *Latviešu personvārdu vārdnīca*, Rīga: Zinātne.

Renāte SILIŅA-PIŅĶE

LU Latviešu valodas institūts

Kalpaka bulvāris 4

LV-1050 Rīga

Latvia

[silaziile@gmail.com]